

ΤΟ ΕΝΝΟΟΥΜΕΝΟ ΚΑΙ ΤΟ ΑΛΗΘΟΦΑΝΕΣ*

Ἄν ἡ «νοηματική» λειτουργία τοῦ λόγου εἶναι μιὰ λειτουργία ὁμοιότητας ὑπεράνω τῆς διαφορᾶς¹, «ταυτότητας» καὶ «καθεαυτῆς παρουσίας», ὅπως ἔδειξε ἡ ἀξιοθαύμαστη μελέτη ποῦ ἔκανε γιὰ τὸν Χουσερλ ὁ Derrida, θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε ὅτι τὸ ἀληθοφανές (ὁ «λογοτεχνικός» λόγος) εἶναι ἕνας δεύτερος βαθμὸς τῆς συμβολικῆς σχέσης ὁμοιότητας. Ἄφοῦ τὸ αὐθεντικὸ ἐννοούμενο (χουσερλιανὸ) εἶναι τὸ ἀληθινὰ ἐννοούμενο, ἡ ἀλήθεια εἶναι ἕνας λόγος ποῦ μοιάζει μὲ τὸ πραγματικό· τὸ ἀληθοφανές, χωρὶς νὰ εἶναι ἀληθινὸ, εἶναι ὁ λόγος ποῦ μοιάζει μὲ τὸ λόγο ποῦ μοιάζει μὲ τὸ πραγματικό. Ὄντας ἕνα παραμορφωμένο «πραγματικό», φτάνοντας ὡς τὸ σημεῖο νὰ χάσει τὸν πρῶτο βαθμὸ ἀντιστοιχίας (λόγος-πραγματικότητα) γιὰ νὰ περιοριστεῖ ἀποκλειστικὰ στὸν δεύτερο (λόγος-λόγος), τὸ ἀληθοφανές δὲν ἔχει παρὰ ἕνα καὶ μόνο σταθερὸ γνώρισμα: *ἐννοεῖ*, εἶναι ἕνα νόημα. Στὸ ἐπίπεδο τοῦ ἀληθοφανοῦς τὸ νόημα παρουσιάζεται γενικευμένο καὶ ξεχνάει τὴν σχέση ποῦ τὸ καθόριζε ἀρχικά: τὴν σχέση γλώσσα/ἀντικειμενικὴ ἀλήθεια. Τὸ νόημα τοῦ ἀληθοφανοῦς δὲν ἔχει πιά ἀντικείμενο ἔξω ἀπὸ τὸν λόγο, δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν σχέση ἀντικείμενο-γλώσσα, ἢ προβληματικὴ τοῦ ἀληθινοῦ καὶ τοῦ λαθεμένου δὲν τὸ ἀφορᾷ. Τὸ ἀληθοφανές νόημα *κάνει νὰ φαίνεται* ὅτι ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἀντικειμενικὴ ἀλήθεια· αὐτὸ ὅμως ποῦ τὸ ἀπασχολεῖ, στὴν πραγματικότητα, εἶναι ἡ σχέση τοῦ μὲ ἕνα λόγο τοῦ ὁποῖου ἡ «ἐπιφαντικὴ ἀντικειμενικὴ ἀλήθεια» ἀναγνωρίζεται, γίνεται ἀποδεκτὴ καὶ θεσμοποιεῖται. Τὸ ἀληθοφανές δὲν γνωρίζει· δὲν γνωρίζει παρὰ τὸ νόημα ποῦ, γιὰ τὸ ἀληθοφανές, δὲν ἔχει ἀνάγκη νὰ εἶναι ἀληθινὸ γιὰ νὰ εἶναι αὐθεντικό. Καταφύγιο τοῦ νοήματος, τὸ ἀληθοφανές εἶναι καθετὶ ποῦ, χωρὶς νὰ εἶναι παράλογο, δὲν περιορίζεται στὴ γνώση, στὴν ἀντικειμενικότητα. Σὲ μισὴ ἀπόσταση ἀνάμεσα στὴ γνώση καὶ τὴν μὴ-γνώση, τὸ ἀληθινὸ καὶ τὸ παράλογο, τὸ ἀληθοφανές εἶναι ἡ ἐνδιάμεση ζώνη ὅπου διεισδύει μιὰ μεταμφιεσμένη γνώση, γιὰ νὰ ἀναχαιτίσει τὴν πρακτικὴ τῆς ὑπεργλωσσικῆς ἔρευνας μέσω τῆς ἀπόλυτης ἀρχῆς «μιλάω γιὰ νὰ μιλάω»². Ἐπιφυλάσσοντας στὴν ἐπιστήμη τὸ καθῆκον τῆς ἀναζήτησης τῆς ἀλήθειας, αὐτὴ ἡ ἀπόλυτη γνώση, μὲ τὴν ὁποία κάθε ἀπόφανση εἶναι διαποτισμένη, ὀρίζει ἕναν τομέα ἀμφιλογίας, ἕνα ναι - καὶ - ὄχι μέσα στὸ ὁποῖο ἡ ἀλήθεια εἶναι μιὰ ἐνεστώσα ἀνάμνηση (μιὰ παρουσία δευτερεύουσα ἀλλὰ πάντα

*Ἀπὸ τὸ ἄρθρο «La productivité dite texte» ποῦ δημοσιεύτηκε στὸ περιοδικὸ Communications 11 (1968). Ἐδῶ δημοσιεύουμε τὸ κεφάλαιο «Le vouloir dire et la vraisemblance» μὲ τὴν ἄδεια τοῦ ἐκδότη. © Editions du Seuil 1968.

ύπαρκτή), φασματική και ἀρχέγονη: εἶναι ὁ ἐξωαληθινὸς τομέας τοῦ νοήματος ὡς ἀληθοφανοῦς³. Ἄς ποῦμε ἐδῶ, γιὰ νὰ τὸ διευκρινίσουμε ἀργότερα, ὅτι τὸ πρόβλημα τοῦ ἀληθοφανοῦς εἶναι τὸ πρόβλημα τοῦ νοήματος: τὸ νὰ ἔχει κάτι νόημα σημαίνει ὅτι εἶναι ἀληθοφανὲς (σημασιολογικὰ ἢ συντακτικὰ): τὸ νὰ εἶναι ἀληθοφανὲς δὲν σημαίνει τίποτα ἄλλο παρὰ ὅτι ἔχει νόημα. Καθὼς λοιπὸν τὸ νόημα (πέρα ἀπὸ τὴν ἀντικειμενικὴ ἀλήθεια) εἶναι ἀποτέλεσμα ἐσωτερικῶν σχέσεων τοῦ λόγου, τὸ ἀληθοφανὲς ἀποτέλεσμα εἶναι κι αὐτὸ ζήτημα τέτοιων σχέσεων.

Θὰ προσπαθήσουμε νὰ μελετήσουμε αὐτὲς τὶς σχέσεις σὲ δύο ἐπίπεδα, σημασιολογικὸ καὶ συντακτικὸ, τονίζοντας ὅτι ἡ διάκριση δὲν εἶναι παρὰ πρακτικὴ: τὸ σημασιολογικὸ τέμνεται πάντοτε μὲ τὸ συντακτικὸ καὶ τὸ «κενὸ» στὸ πλέγμα τῆς τυπολογικῆς (γραμματικῆς) διάταξης δὲν ἐξαιρεῖται ἀπὸ τὴν ὀρθολογικὴ σκοπιμότητα, ποὺ παράγει καὶ ρυθμίζει ἀκόμα καὶ τὴν ἴδια τὴν ἔννοια τῆς κενῆς ἄρθρωσης.

Τὸ ριζικὸ γνῶρισμα τοῦ σημασιολογικοῦ ἀληθοφανοῦς, ὅπως ὑποδηλώνει καὶ τὸ ὄνομά του, εἶναι ἡ ὁμοιότητα. Ἀληθοφανὴς εἶναι κάθε λόγος ποὺ ἔχει σχέση ὁμοιότητας, ταυτότητας, κατοπτρικότητας μὲ ἕναν ἄλλο. Τὸ ἀληθοφανὲς εἶναι μιὰ συντοποθέτηση (χειρονομία κατεξοχὴν συμβολικὴ, πρβλ. ἑλλην. *συμβάλλειν* = τοποθετῶ μαζί) δύο διαφορετικῶν λόγων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ ἕνας (ὁ λογοτεχνικός, δευτεροβάθμιος λόγος) προβάλλεται στὸν ἄλλο, ποὺ τοῦ χρησιμεύει σὰν καθρέφτης, καὶ ταυτίζεται μαζί του πέρα ἀπὸ τὴν διαφορὰ του μὲ αὐτόν. Ὁ καθρέφτης, μπροστὰ στὸν ὁποῖο τὸ ἀληθοφανὲς ὀδηγεῖ τὸ λογοτεχνικὸ λόγο, εἶναι ὁ λεγόμενος φυσικὸς λόγος. Αὐτὴ ἡ «φυσικὴ ἀρχή», ποὺ δὲν εἶναι ἄλλο πράγμα ἀπὸ τὸν κοινὸ νοῦ, τὸ κοινωνικὰ παραδεκτὸ, τὸ νόμο, τὴ νόρμα, ὀρίζει τὴν ἱστορικότητα τοῦ ἀληθοφανοῦς. Ἡ σημασιολογία τοῦ ἀληθοφανοῦς ἀπαιτεῖ μιὰ ὁμοιότητα μὲ τὸ νόμο μιᾶς δεδομένης κοινωνίας σὲ μιὰ δεδομένη στιγμή καὶ τὴν ἐντάσσει στὰ πλαίσια ἐνὸς ἱστορικοῦ παρόντος. Ἐτσι, γιὰ τὴ δική μας κουλτούρα ἡ σημασιολογία τοῦ ἀληθοφανοῦς ἀπαιτεῖ ὁμοιότητα μὲ τὰ θεμελιώδη «σημαινόμενα» τῆς δικῆς μας «φυσικῆς ἀρχῆς», ἀνάμεσα στὰ ὁποῖα: ἡ φύση, ἡ ζωὴ, ἡ ἐξέλιξη, ὁ σκοπός. Ἡ γραφὴ τοῦ Roussel παραβάλλεται μὲ αὐτὰ ἀκριβῶς τὰ σημαινόμενα τῆς «φυσικῆς ἀρχῆς», ἀφοῦ ἀντιπροσωπεύει τὸ πέρασμα τῆς διαμέσου τοῦ ἀληθοφανοῦς, στὸ «Ἐντυπώσεις ἀπὸ τὴν Ἀφρικὴν» καὶ «Νέες ἐντυπώσεις ἀπὸ τὴν Ἀφρικὴν». Αὐτὴ ἡ ὁμοιότητα μὲ κάτι ποὺ προϋπάρχει ἀπὸ τὴν συγγραφικὴ παραγωγή (μὲ τὴ φυσικὴ ἀρχὴ) ἀποκαλύπτει τὴ μυστικιστικὴ προδοσίαν τῆς ιδέας τῆς ἐξέλιξης, ἐγγενὴ στὴν ἔννοια τοῦ ἀληθοφανοῦς⁴.

Ἀλλὰ ἂν τὸ σημασιολογικὸ ἀληθοφανὲς εἶναι «ὁμοιότητα», προσηλώνεται πιὸ πολὺ στὸ ἀποτέλεσμα τῆς ὁμοιότητας παρὰ στὴ δημιουργία τῆς ἐπίφρασης τῆς ὁμοιότητας. Στὸ σημασιολογικὸ ἐπίπεδο, ἡ πρόσδοσις ἀληθοφάνειας εἶναι ἡ ἀναγωγή τοῦ τεχνητοῦ, τοῦ στατικοῦ, τοῦ ἀναιτιολόγητου (δηλαδὴ τοῦ διάφορου ἀπὸ τὰ σημαινόμενα τῆς «φυσικῆς ἀρχῆς») στὴ φύ-

ση, τὴ ζωὴ, τὴν ἐξέλιξη, τὸ σκοπὸ (δηλαδή στὰ σημαινόμενα ποὺ συγκροτοῦν τὴ φυσικὴ ἀρχή). Ἡ διαδικασία αὐτῆς τῆς «ἀναγωγῆς», ἢ ἀνάπτυξη, ἢ συνέχιση, δὲν μετροῦν. Τὸ ἀληθοφανὲς γεννιέται μὲ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ὁμοιότητος. Νὰ λοιπὸν τὸ δεύτερο σημασιολογικὸ γνώρισμά του: καθὼς ἐμφανίζεται στὴ θέση τῆς ἀποτελεσματικότητος καὶ ἀποσκοπεῖ στὴν ἀποτελεσματικότητα, τὸ ἀληθοφανὲς εἶναι ἓνα ἀποτέλεσμα, μιὰ κατάληξη, ἓνα προϊόν ποὺ λησμονεῖ τὸ τέχνασμα τὸ ὁποῖο τὸ παρήγαγε. Ξεπροβάλλοντας πρὶν καὶ μετὰ ἀπὸ τὴ συγγραφικὴ παραγωγή, προγενέστερο καὶ μεταγενέστερο τῆς ὑπεργλωσσικῆς ἐργασίας, δεμένο στὶς δύο ἄκρες τῆς ἀλυσίδας μιλάω-ἀκούω (ποὺ μπορεῖ νὰ γνωσθεῖ ἀπὸ ἓνα ἄτομο ποὺ μιλάει καὶ ἓναν ἀποδέκτη τῆς ὁμιλίας), δὲν εἶναι οὔτε παρὸν (ὁ λόγος ὁ σχετικὸς μὲ τὴ σημερινὴ παραγωγή εἶναι ἐπιστήμη) οὔτε παρελθὸν (ὁ λόγος ὁ σχετικὸς μὲ τὴν παρελθούσα παραγωγή εἶναι ἱστορία)· προφασίζεται οἰκουμενικότητα. Εἶναι λοιπὸν «λογοτεχνία», «τέχνη», δηλαδή παρουσιάζεται σὰν «ὑπερχρονικὸ», «ταύτιση», «ἀποτελεσματικότητα», ἐνῶ κατὰ βάθος συμφωνεῖ (καὶ συμβιβάζεται) ἀπλῶς μὲ μιὰ προϋπάρχουσα διάταξη (τοῦ λόγου).

Τὸ συντακτικὸ ἀληθοφανὲς εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς παραγωγιμότητος τῶν διαφορῶν μερῶν (ἐνὸς συγκεκριμένου λόγου) ἀπὸ τὸ γενικὸ τυπολογικὸ σύστημα. Διακρίνουμε ἐδῶ δύο στοιχεῖα. Ἐνας λόγος εἶναι συντακτικὰ ἀληθοφανὲς ἂν καθένα ἀπὸ τὰ μέρη του μπορεῖ νὰ παραχθεῖ ἀπὸ τὸ διαρθρωμένο ὅλο ποὺ εἶναι αὐτὸς ὁ λόγος. Τὸ ἀληθοφανὲς ἐξαρτᾶται λοιπὸν ἀπὸ μιὰ δομὴ μὲ ἰδιαίτερους διαρθρωτικοὺς κανόνες, ἀπὸ ἓνα ἀκριβὲς ρητορικὸ σύστημα: ἡ ἀληθοφανὲς σύνταξη ἐνὸς κειμένου εἶναι αὐτὸ ποὺ τὸ κάνει νὰ συμφωνεῖ μὲ τοὺς νόμους τῆς δεδομένης δομῆς τοῦ λόγου (μὲ τοὺς ρητορικοὺς νόμους). Ὅρίζουμε ἔτσι, κατὰ πρῶτο, τὸ συντακτικὸ ἀληθοφανὲς ὡς ρητορικὸ ἀληθοφανὲς: τὸ ἀληθοφανὲς ὑπάρχει μέσα σὲ μιὰ κλειστὴ δομὴ καὶ προκειμένου γιὰ ἓνα λόγο μὲ ρητορικὴ ὀργάνωση. Μὲ αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἀρχὴ τῆς συντακτικῆς παραγωγιμότητος τὸ ἀληθοφανὲς ἀντικαθιστᾶ τὴν «ἐπιφατικὴ ὁμοιότητα» ποὺ εἶχε διεισδύσει κρυφὰ στὸ σημασιολογικὸ ἐπίπεδο. Ἀφοῦ ἡ σημασιολογικὴ διαδικασία τῆς συντοποθέτησης δύο ἀντιθετικῶν ἐνοτήτων (ἢ σημασιολογικὴ ἀληθοφανοποίηση) ἔχει ἤδη δημιουργήσει τὸ «ἀποτέλεσμα τῆς ὁμοιότητος», πρόκειται τώρα γιὰ τὴν ἀληθοφανοποίηση τῆς ἴδιας τῆς διαδικασίας ποὺ ὀδηγεῖ σ' αὐτὸ τὸ ἀποτέλεσμα. Αὐτὸ τὸ καθῆκον τὸ ἀναλαμβάνει ἡ σύνταξη τοῦ ἀληθοφανοῦς. Γιὰ νὰ προσδώσει ἀληθοφάνεια στὴν τεχνολογία τῆς «ἐπιφατικῆς ὁμοιότητος», δὲν πρέπει νὰ ἀναφέρεται πιά στὰ σημαινόμενα μιᾶς φυσικῆς ἀρχῆς ποὺ παίζει τὸ ρόλο ἀντικειμενικῆς ἀλήθειας. Αὐτὸ ποὺ πρέπει νὰ κάνει, εἶναι νὰ ἀναπλάσει τὴ διάταξη τῶν μερῶν καὶ νὰ τὰ κάνει νὰ ἀπορρέουν τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο, μὲ τρόπο ποὺ ἡ ἀπόρροια αὐτὴ νὰ ἐπιβεβαιώνει τὸ ρητορικὸ νόμο ποὺ ἐπιλέχθηκε. Ἐτσι, μέσω τῆς παραγωγιμότητος, ἡ ρητορικὴ καμουφλάρει τὸ τέχνασμα τῆς «συντοποθέτησης» ποὺ προσδίδει σημασιολογικὴ ἀληθοφάνεια. Αὐτὴ ἡ ρητορικὴ παραγωγιμότητα

προσφέρει στο άπλοϊκό ανάγνωσμα το μύθο της αϊτιοκρατίας ή της αϊτιολογίας⁵.

Έδω, είναι αντικειμενικά άπαραίτητο νά χαρακτηρίσουμε τά κριτήρια της συντακτικής παραγωγιμότητας με τή βοήθεια σημασιολογικῶν έννοιῶν. Στην περίπτωση τῶν κειμένων τοῦ Roussel: «Έντυπώσεις από τήν Ἀφρική» καί «Νέες έντυπώσεις από τήν Ἀφρική», αὐτά τά σημασιολογικά κριτήρια της συντακτικής ἀληθοφανοποίησης είναι ή γραμμικότητα (προέλευση-σκοπός) καί ή αϊτιολογία (συλλογισμός) γιά τόν πεζό λόγο, καθῶς καί ὁ ἀναδιπλασιασμός (ὁμοιοκαταληξία, σύζευξη, ταύτιση, ἐπανάληψη) γιά τούς στίχους.

Λοιπόν, ή συντακτική ἀρχή της παραγωγιμότητας συσχετίζει τὸ λόγο πού κατέληξε στην ἀληθοφάνεια ὄχι μόνο με τήν ἴδια του τήν εἰδική (ρητορική) σφαιρική δομή, ἀλλά καί με τὸ τυπολογικὸ σύστημα της γλώσσας στην ὁποία ἐκφέρεται ὁ λόγος. Κάθε ἔναρθρος λόγος παράγεται ἀπὸ τή γραμματική της γλώσσας του, καί χάρι σ' αὐτή τήν παραγωγιμότητα, ξεχωρα ἀπὸ τή σημασιολογία καί τή ρητορική του, ἀνέχεται μιὰ σχέση ὁμοιότητας με ἓνα ἀντικείμενο, δηλαδή ἀνέχεται τὸ ἀληθοφανές. Συνένοχος της κοινωνικής συμβατικότητας (της φυσικής ἀρχής) καί της ρητορικής δομής, τὸ ἀληθοφανές ἀποδεικνύεται, ἂν ἐξετάσουμε τὰ πράγματα βαθύτερα, συνένοχος της ὁμιλίας: κάθε γραμματικὰ σωστή πρόταση εἶναι ἀληθοφανής. Ἡ ὁμιλία μᾶς ἐπιβάλλει τὸ ἀληθοφανές. Δὲν μπορούμε νά ποῦμε τίποτε πού νά μὴν εἶναι ἀληθοφανές. Ἡ φυγή τοῦ Roussel μέσα στοῦ καί ἐνάντια στοῦ ἀληθοφανές σταματάει κι αὐτή σὲ τοῦτο τὸ τελευταῖο κατώφλι, στοῦ βαθμὸ πού σταματάει στοῦ κατώφλι της λειτουργίας της γλώσσας καί προσηλώνεται ἐκεῖ γιά νά πεθάνει. Ὡστόσο, σ' αὐτὸ τὸ ἐπίπεδο ὅπου προσεγγίζουμε τὸν ἴδιο τὸ μηχανισμό τοῦ γλωσσικοῦ σήματος, εἶναι προτιμότερο νά κάνουμε διάκριση ἀνάμεσα στοῦ ἀληθοφανές καί τὸ νόημα.

Ἄν «ἀληθοφανές» σημαίνει «νόημα» ὡς πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα, τὸ «νόημα» εἶναι «ἀληθοφανές» χάρι στοῦ μηχανισμό πού τὸ διαμόρφωσε. Τὸ ἀληθοφανές εἶναι τὸ νόημα ἑνὸς ρητορικοῦ λόγου· τὸ νόημα εἶναι ή ἀληθοφάνεια κάθε λόγου. Μιλᾶμε γιά «ἀληθοφάνεια» προκειμένου γιά ἓνα κείμενο πού εἶναι ὀργανωμένο ὡς ρητορικό, ἐπιφυλάσσοντας τὸ «νόημα» γιά τήν ἴδια τήν ὁμιλία καθῶς καί γιά τήν παραγωγή τοῦ κειμένου πού, καθῶς γράφεται σάν μιὰ διαδικασία γραφῆς, δὲν μεριμνᾷ γιά τή ρητορική. Τὸ ἀληθοφανές εἶναι ἐγγενές στη ρητορική παρουσίαση καί ἐκδηλώνεται στη ρητορική. Τὸ νόημα προσιδιάζει στη γλώσσα ὡς παράσταση (représentation). Τὸ ἀληθοφανές εἶναι ὁ ρητορικὸς βαθμὸς τοῦ νοήματος (τοῦ σήματος = representamen). Ἔτσι, γιά τὰ κείμενα τοῦ Roussel πού ἔχουν γιά ἐπίκεντρο τήν ἀληθοφανοποίηση, τὸ «ἀληθοφανές» γίνεται τὸ μηχανήμα πού ἐπιτρέπει τήν ἐξερεύνηση καί παρουσίαση της κύριας λειτουργίας της γλώσσας: τή διαμόρφωση νοήματος· με ἄλλα λόγια, ή διαμόρφωση νοήματος ἐνυπάρχει στη ρητορική δομή ὡς διαμόρφωση τοῦ ἀληθοφανοῦς. Ἀπεναντίας,

στη συγγραφική παραγωγή του Lautréamont, ή απομυθοποίηση του γλωσσικού μηχανισμού δεν είναι (δεν είναι πιά) πρόβλημα: γι' αυτό και ούτε το άληθοφανές (ή αφήγηση, ή δομή, ή ρητορική) αποτελεί πιά πρόβλημα της γραφής ενός κειμένου· αν εμφανίζεται αναγκαστικά κατά την κατανάλωση του κειμένου (για το κοινό που διαβάζει ένα «έργο», ένα αποτέλεσμα), εμφανίζεται ως νόημα έγγενές στην όμιλία, ως έννοούμενο της γλώσσας. 'Αλλά ακόμα και αυτές οι έννοιες του νοήματος και του έννοούμενου της γλώσσας είναι ένα αποτέλεσμα που δεν ισχύει παρά για το κύκλωμα πληροφόρησης και κατανάλωσης, στο οποίο ή συγγραφική παραγωγή παίρνει τη θέση της με το όνομα *κείμενο*: στη συγγραφική μετασκευή που προηγείται από το προϊόν, καταλαμβάνουν ένα άδειο καλούπι και παραλαμβάνονται από αυτό. 'Ωστόσο, εφόσον πρόκειται για μιá μελέτη γύρω από την έρμηνεία των κειμένων, θα μιλήσουμε για *άληθοφανές* προκειμένου για τον Roussel, που φτιάχνει τα κείμενά του πάνω σε μιá ρητορική ύποδομή, αλλά για *νόημα* προκειμένου για τον Lautréamont, που επεξεργάζεται το γραπτό λόγο πέρα από τη ρητορική και τη «φυσική αρχή».

Μετάφραση: Δημ. Κούρτοβικ

Σημειώσεις

1. 'Αναπτύξαμε αυτή τη θέση στο «Le Sens et la Mode», *Critique*, 247.
2. Πρβλ. Jacques Derrida, «La Voix et le Phénomène», σελ. 115.
3. 'Ο 'Αριστοτέλης, που επινόησε το άληθοφανές, δεν παρέλειψε να χαρακτηρίσει τις σχέσεις της γνώσης με την παράσταση (μίμησις, τέχνη) ως απόκρυψη του πραγματικού: «Όταν κάποιος γνωρίζει (θεωρεί) κάτι, είναι απαραίτητο να το γνωρίζει εξίσου καλά και ως αναπαράσταση, γιατί ή αναπαράσταση είναι σαν μιá αίσθηση αλλά χωρίς ύλικό αντικείμενο». Βρίσκουμε σ' αυτή τη διατύπωση, που προκάλεσε την κριτική του Λένιν, τις ρίζες του ιδεαλισμού.
4. 'Ο Λένιν το αναπτύσσει: «Είναι σωστό ότι οι άνθρωποι αρχίζουν από αυτό (τη φυσική αρχή), αλλά ή αλήθεια δεν βρίσκεται στην αρχή, αλλά στο τέλος, ακριβέστερα στη συνέχιση. 'Η αλήθεια δεν είναι ή πρώτη έντύπωση . . .». Και επίσης: «(το άληθοφανές) = αντικειμενισμός + μυστικισμός και προδοσία της ιδέας της εξέλιξης» (*Φιλοσοφικά Τετράδια*, σελ. 142 - 143).
5. Οι σχέσεις νόημα-ρητορική-αιτιολογία-αιτιοκρατία εξετάζονται στην εργασία του Roland Barthes «*Système de la mode*», Έκδ. Seuil, στην οποία χρωστᾶμε πολλά σ' αυτό το σημείο.